

malaisina tekijöinä erityishuomiota saavat osakseen Aki Kaurismäki, Auli Mantila, Kaisa Rastimo, Jari Halonen ja Matti Ijäs. Kaupunki-, sinkku- sekä lasten- ja nuortenelovakuvat, unohtamatta puskaromaneja, ovat oleellisia kotimaisen elokuvan kenttää jäsentäviä – joskin itsessään melko löysästi määriteltävissä olevia – kategorioita. Ne olisi kuitenkin voinut sijoittaa selkeämmän otsikon kuin ”Tunnetta, tuskaa ja puskaa” alle. Myös dokumenttielokuvat ja niiden tyylitelty todellisuus tuodaan esille osana suomalaisen elokuvan menestystä.

Kirjan toimituskuntaa, osin myös kirjoittajia, yhdistää Filmiverkko ry, joka julkaisee verkossa kaksiosaista elokuvalehteä *Film-oholic* & *Wider Screen*. Toimittajat toteavat yhdeksi lähtökohdakseen halun tarjota mahdollisuuksia nuorille kirjoittajille. Toisaalta tavoitteena on ollut heterogeenisen kirjoittajajoukon kokoaminen. Mukana on tunnettuja tutkijoita, mutta myös alan opiskelijoita ja harrastajia. Tämä lähtökohdan erillaisuus on tuottanut kirjaan näkökulmien moninaisuuden. Tuore aihe, tuoreet tekijät on resepti, joka on johtanut tasoltaan epätasaiseen, mutta näkökulmitaan kattavaan lopputulokseen. Kotimaisen elokuvan tilanne kartoittuu artikkeleissa tavalla, joka ei vaadi lukijalta loppututkimtoa tullakseen ymmärretyksi.

Taju kankaalle – uutta suomalaista elokuvaa paikantamassa on aikalaiskommentari, joka ei artikkeleidensa moninaisuudessa kuitenkaan tarjoa lukijalle mahdollisuutta paneutua kunnolla mihinkään valituista näkökulmista. Sen sijaan se onnistuu tuomaan esille nousukauden ajan kotimaisen elokuvan taustaa, luonnetta ja merkitystä juuri siinä määrin, että innostus syväluotaavampaan tutkimukseen pysyy voimissaan.

TARU RANNANAUTIO

Faniuden jäljillä

Urpo Kovala & Tuija Saresma (toim.): KULTTIKIRJA. Tutkimuksia nykyajan kultti-ilmioistä.

Tietoliipas 195. Helsinki: SKS 2003. 211 s.

Urpo Kovalan ja Tuija Saresman toimittama *Kulttikirja* on kokoelma faniutta käsitteleviä artikkeleita. Fanius ja innokas populaarikulttuurin harrastaminen ovat nykypäivää, mutta toiminnan muodot ja kohteet vaihtelevat. *Kulttikirjassa* saavat äänensä kuuluviin niin jalkapallokannattajat, beatkirjailijan ihailija kuin omaperäisen naisartistin fanitkin, tv-sarjoihin ja roolipelieihin hurahaneita unohtamatta.

Yhteistä näille kaikille on populaarikulttuuri keskeisenä elämänsäältäönä. *Kulttikirja* kertoo ihmisistä, joiden elämää fanius rikastuttaa monin tavoin. Pinnallisimmillaan fanius on eskapismia, mutta monille se on myös keino purkaa tunteitaan tai kokea yhteisöllisyyttä. Innokkaimmille harrastajille fanius antaa mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen ja luovuuteen. Näin kirjan tekijät korostavat sitä, ettei fanius ole vain passiivista kulluttamista – jollaisena se halutaan usein nähdä – vaan myös aktiivista tuottamista. Tämä ajatus toistuu monissa kirjan artikkeleissa.

Kirjan aloituksena toimii Ilkka Salon omaelämäkerrallinen kirjoitus ”Kerouacin matkassa”. Siinä Salo kuvaa suhdettaan Jack Kerouacin romaaniin *On The Road* (suomeksi *Matkalla*). Näkökulma on puhtaasti fanin, sillä Salo korostaa parikymppisenä lukemansa romaanin vaikutusta koko myöhempään elämäänsä. Salolle *On The Road* ei ole vain romaani, se on elämänsäsenne. Kokonaisvaltaisen faniuden kuvauksena kirjoitus onkin osuva, mutta kirjoittajan itsekritiikin puute arveluttaa. Salo ei näet lainkaan problematisoi ihannoimaansa epäsovinnaisia elämäntyyliä, vaikka kirjan muutamissa muissa artikkeleissa tulee ilmi, että fanit osaavat suhtautua itseensä myös kriittisesti.

Katja Laitisen artikkeli ”Keiju-

kauskuningatar ja hänen hovinsa” kertoo puolestaan syvästä ja osin vuorovaikutteisestakin fanisuhteesta ihailijoiden ja artistin välillä. Laulajatar Tori Amosin faneja käsittelevä kirjoitus tuo esille sen, kuinka monenlaisia muotoja fanius voi saada. Amosin fanit omistavat Internetissä sivustoa laulajattarelle ja pitävät yllä vilkasta keskustelua idolistaan. Lisäksi he järjestävät fanitapaamisia, joissa ihailun kohdekin toisinaan näytättyy. Amosin ympärille syntynyt fanikultti onkin hyvä esimerkki paitsi aktiivisesta faniudesta, myös Internetin faneille tarjoamista mahdollisuuksista. Laitinen näkee fanien ihailun Amosia kohtaan ”modernina sakraalistamisena”, joka asettaa artistin jumalalliseen asemaan. Määritelmä on ongelmallinen siksi, että ateistinakin tunnettu Amos tulee lähemmäs fanejaan kuin moni muu artisti, mikä käy ilmi artikkelistakin. Näin ollen käsitys Amosista fanien pyhästä hahmona on hieman ontuva, liittyhän pyhyyteen myös tietty etäisyys.

Näkyvintä fanityyppiä etsittäessä urheilufanit ovat vahvoilla. Harri Heinosen artikkeli ”Kaukokannattajat ruudun äärellä” kertoo jalkapallojoukkue Evertonin suomalaisfaneista. Artikkelissa tulevat esiin urheilufaniuden peruspiirteet: ulkoiset tuntomerkit ovat vahvat, mutta toiminta on passiivisempää kuin monilla muilla faneilla. Heinosen tapaamat Everton-fanitkin korostavat faniuttaan ulkoisilla tunnusmerkeillä, mutta heidän toimintansa jää pitkälti kuluttamisen asteelle. Ongelmia tuo myös ihailtavan kohteen etäisyys. Heinonen esittelee jalkapallofaniutta niin hyvin, kuin se on näistä lähtökohdista mahdollista, mutta englantilaisten Everton-fanien haastatteleminen olisi voinut tuoda esiin uusia näkökulmia. Kirjoittaja nimittäin itsekin mainitsee, että Englannissa jalkapallofaniuteen liittyy myös huomattavia poliittisia ja uskonnollisia latauksia, ja Evertonin suomalaiskannattajista tämä tärkeä ulottuvuus jää puuttumaan.

Kulttikirjan käsittelemistä faneista aktiivisimpia tuottajia ovat roolipelaajat. Frans Mäyrän artik-

keli "Muodonmuuttajien maat" käsittelee roolipelikulttuuria ja sen historiaa. Roolipeleissä tuottaminen ja vuorovaikutteisuus ilmenevät puhtaimmillaan: pelaajat eläytyvät mielikuvitusmaailmaan, valitsevat itselleen hahmon ja rakentavat itse koko pelin tiettyjen sääntöjen puitteissa. Vaikka peliä ohjaavat säännöt onkin ennalta määrätty, on pelissä miltei kaikki muu pelaajien itsensä luomaa. Mäyrä lähestyy aihettaan tutkijan näkökulmasta, josta on sekä etua että haittaa. Roolipelin ominaispiirteet Mäyrä esittää selkeästi, kuten tutkijan kuuluukin, mutta fanin näkökulma loistaa poissaolollaan. Mäyrä ei esitä vastusta siihen, miksi roolipelit ihmisiä kiehtovat, ja tämä on *Kulttikirjan* faniteeman huomioon ottaen selkeä puute.

Myös television sci-fi- ja fantasisarjoilla on omat vannoutuneet kannattajansa. Irma Hirsjärven artikkeli "*Star Trek* -ilmiö fanitutkimuksen valossa" käsittelee legendaarista *Star Trekiä*, kun taas Kaarina Nikusen artikkeli "Soturiprinsessan matkassa" esittelee *Xena*-sarjan ympärille muodostunutta kulttia. Keskeistä kummankin sarjan faniudessa on paitsi fanien aktiivisuus ja vuorovaikutteisuus, myös sarjojen käyttö utopisiin tarkoituksiin. *Xena*-fanit ovat Nikusen mukaan kiintyneet hahmoon monesti siksi, että *Xena* tarjoaa heille mallin vahvasta naisesta, ja onpa sarjassa nähty feministisiäkin piirteitä. Hirsjärvi puolestaan painottaa *Star Trekin* antavan mahdollisuuksia moniin, myös valtavirrasta poikkeaviin identiteetti-positioihin. Hänen mukaansa sarjan yleisille on moniarvoinen ja suvaitseva. Nikusen ja Hirsjärven artikkelit pääsevät käsiksi faniuden ytimeen ja tuovat lisäksi esille faniuden utopisen funktion. Suosikkisarjan arvomaailma nähdään ihanteellisena: fanien mielestä *Xenan* ja *Star Trekin* maailmassa asiat ovat paremmin kuin todellisuudessa.

Kulttikirjan viimeinen tiettyä fani-ilmiötä käsittelevä artikkeli on Helena Sederholmin "Camp – Lainauserkkien taidetta". Sederholmin mukaan camp on kulttiasenteen liioittelua. Se on äärimmil-

leen vietyä faniutta, johon kuuluu silti tietoisuus liioittelusta ja jonkinasteinen itsekontrolli. Campiin liittyy usein myös ironisia piirteitä, jotka ovat omiaan vahvistamaan campin itsetietoista luonnetta. Artikkelin keskeisintä antia onkin kysymys siitä, onko camp tarkoituksellista kultin luomista. Innokkaan faniuden ja campin raja kun on tunnetusti häilyvä. Vaikka Sederholmin mukaan jotkut kulttuurimuodot ovat alttiimpia camp-vaihteluksi kuin toiset, niin liioittelu saattaa toimia synnyttävänä voimana, tästä esimerkkinä vaikkapa sarjan hahmoiksi pukeutuvat *Star Trek*-fanit. Tämän pohjalta Sederholmin artikkeli puolustaa paikkaansa *Kulttikirjassa*.

Kaikkiaan *Kulttikirja* on monipuolinen katsaus paitsi fanien sielunelämään ja faniuden eri muotoihin, myös koko nykyiseen kulttuurintutkimukseen. Aiheiden kirjo on laaja. Parhaimmillaan fanius herää suorastaan eloon kirjan sivuilla (Nikunen ja Hirsjärvi), mutta toisaalta joitain artikkeleita häiritsee ulkokohtaisuus (etenkin Mäyrä). Fanius on niin subjektiivinen ilmiö, että sitä tutkittaessa fanin oman äänen täytyy ehdottomasti kuulua.

ANTTI PULKKINEN

Feministisiä luentoja Internetistä

Susanna Paasonen:

FIGURES OF FANTASY Women, Cyberdiscourse and the Popular Internet.

Annales Universitatis Turkuensis B:251. Turun yliopisto 2002. 285 s.

Susanna Paasonen väitöskirja *Figures of Fantasy. Women, Cyberdiscourse and the Popular Internet* on kunnianhimoinen analyysi Internetin ja sukupuolen kompleksisista artikulaatioista. Paasonen käy läpi niin kybernetiikan historiaa, kodin käsitteen metaforista käyttöä Internet-diskursseissa, tietoyhteiskuntastrategioiden sukupuolituneita ja sukupuolittavia tapoja jäsentää netin käyttöä kuin erilai-

sia nettiromansseihin ja deittailuun keskittyviä sivustoja ja feministisiä teknologiadiskursseja. Läpi teoksen moninaisten aineistojen ja niissä esiintyvien hahmojen (figures) Paasonen jäljittää tapoja, joilla Internet ja sitä ympäröivät tekstuaalisuudet rakentavat, muokkaavat ja konfiguroivat sukupuolta ja joilla sukupuoli puolestaan merkityksellistää Internetiä. Hyvin poikkeusteellinen työ paikantuu ainakin kulttuurintutkimuksen, feministisen teknologiantutkimuksen ja feministisen mediatutkimuksen kenttään. Yhtenäisyyttä teoreettiseen ja metodologiseen moninaisuuteen tuo ajatus Internetin tekstuaalisuudesta ja tekstuaalisuuden analyysin keskeisyysdestä kulttuurin ja kulttuuristen ilmiöiden tutkimukselle.

Paasonen sanoutuu irti teknologiaa deterministisesti lähestyvistä näkemyksistä, jotka rakentuvat joko teknofiliaalle tai teknofobiaalle. Internet ei näyttäytyä hyvänä sen paremmin kuin pahanakaan. Teknologiaa lähestytään työssä post-strukturalistisesta näkökulmasta, joka näkee teknologian ja sitä ympäröivän todellisuuden vastavuoroisesti rakentuvina. Internetin merkitykset eivät ole muuttumattomia, tuotantohetkellä lukkoon lyötyjä totuuksia, vaan muotoutuvat tulkintojen ja kertomuksien kautta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tulkinnan mahdollisuudet olisivat rajattomat. Kuten Paasonen toteaa, tekstuaalisuudessa on aina myös kysymys säännöistä, käsitteistä ja diskursiivisen valinnan toiminnasta (s. 8).

Myöskään sukupuoli ei ole itsestään selvä, valmiiksi olemassa oleva kokonaisuus. Niinpä se ei toimi teoksessa niinkään analyttisenä kategoriana kuin säätelevänä fiktiona, joka aktiivisesti rakentaa ja tuottaa sellaisia kategorioita kuin maskuliininen/feminiininen, subjekti/objekti tai heteroseksuaali/lesbo (s. 12). Käsitteiden liukuvoima, niiden keskeneräisyys ja merkitysten satunnaisuus asettavat tutkimukselle suuria haasteita. Paasonen päätyykin lähestymään kohdettaan tapausanalyysien avulla. Tapausanalyysit mahdollistavat Internetin moninaisten tekstuaalisuuden analyysin, ilman että teos